

Konflikti med učitelji in vzgojitelji v vzgojno izobraževalnem zavodu - breme, izziv ali bogastvo?

Conflicts between teachers and youth care workers in educational establishments - burden, challenge or richness?

Peter Pal

Povzetek

*Peter Pal,
dipl. slavist in
sociolog,
Vzgojno
izobraževalni
zavod Višnja
Gora, Cesta
dolenjskega
odreda 19, 1294
Višnja gora.*

Prispevek s ukvarja z razumevanjem različnih vidikov konflikta med vzgojo in izobraževanjem v okolju vzgojnega zavoda. Avtor opozarja na pozitivne in negativne strani konfliktov. Namesto k reševanju konfliktov poziva k reševanju problemov. Temeljno značilnost kakovostne vzgoje vidi v razvijanju kooperativnosti, za katero pa je pogoj odprta dvosmerna komunikacija.

Ključne besede: vzgoja, izobraževanje, konflikt, sodelovanje, komunikacija

Abstract

The article is concerned with understanding the various ways of looking at the conflict between upbringing and education in the environment of educational establishments. The author focuses attention on the positive and negative aspects of conflicts. The emphasis is shifted from conflict resolution and placed instead on problem solution. The fundamental characteristic of quality in education is seen as the development of co-operation, based on open, two-way communication.

Key words: *upbringing, education, conflict, co-operation, communication*

1. Uvod

Vprašanje, zastavljeno v naslovu, ni zgolj retorično; odgovor nanj je odvisen že od tega, ali smo pri pojmu vzgojno-izobraževalni proces uporabili stični, oziroma nestični vezaj. Prvi vezaj pomeni celoto dveh sestavin, drugi nadomešča veznik in. V prvem primeru je konflikt med učitelji in vzgojitelji bolj izziv, v drugem je bolj breme. V obeh primerih je vsaj pravopisno znamenje enako.

Namen prispevka je ugotoviti ovire pri reševanju tega konflikta, ki po svoje izhaja iz same narave dela. Oboji, učitelji in vzgojitelji, dobijo "v obdelavo" zelo slab vhodni material: mladostnice in mladostnike, dijake, ki so bili neuspešni na drugih srednjih šolah, ki imajo veliko praznino in prekinitev v izobraževanju na eni strani, na drugi pa so čustveno oškodovani in obremenjeni z negativno samopodobo v najbolj občutljivem obdobju svojega življenja. Za mnoge od njih je to zadnja postaja, pa vendar prva, na kateri jim je nekdo pripravljen prisluhniti - kdo so in kam želijo - ter svetovati, kako najhitreje do pravih ciljev. V takšnih razmerah je bolje, da konflikti ne postanejo bogastvo pedagoškega osebja. Postali bi podobni kuharjem in natakarjem, ki se prepirajo, čigavo delo je pomembnejše, nimajo pa dobrih surovin, ne dobrega servisa, pa še polno restavracijo sitnih gostov.

S prikazom nekaterih teoretičnih izhodišč bom skušal **dokazati**, da je razprava o tem, ali je bolj pomembna vzgoja ali izobraževanje, **neproduktivna**, tako kot zgodba o **kuri in jajcu**. Hkrati želim opozoriti, da je tudi zgodba o neločljivi povezanosti obeh sestavin dedišči-

na polpretekle pedagoške indoktrinacije. Obe skrajni pojmovanji lahko povzročata konflikte.

Ob konkretnem primeru, ki sem ga zaznal, pa želim zaokrožiti vedenje o pozitivnih in negativnih vidikih konflikta med učitelji in vzgojitelji.

2. Teoretična izhodišča

Filozofsko razsežnost konflikta med vzgojo in izobraževanjem najlepše ponazorimo z razliko med vsebino in formo. Medtem ko je izobraževanje prisvajanje vsebin na način graditve znanj, je vzgoja prisvajanje načinov, kako preživeti kot posameznik v družbi. Šolski predmet ohranja svojo vsebino takšen kot je, ideal vzgoje pa je ritual brez refleksije o lastnem početju. **Izobraževanje je pot od neznanega k znanemu, vzgoja pot od znanega k neznanemu.**

Sociološka razsežnost konflikta med vzgojo in izobraževanjem se kaže v tem, da sta oba procesa strukturno različna, pa vendarle potekata hkrati. Znanje ni nek nujen pogoj za proces vzgoje, saj je vzgoja v bistvu avtomatizem obnavljanja družbenih razmerij, za kar ni potrebno neko posebno znanje. Potrebno je vtisniti matrico vrednot in jih s posredovanjem vzgojne prakse ponotranjiti. Kolikor nastopijo težave, in se posameznik ne konformira v skladu z družbenimi pričakovanji, je dovoljeno odstopiti od storilnostega vidika pridobivanja znanja ter ga prilagoditi s pomočjo "doživljanja" vzgojnih smotrov. Kot navaja Kosovel (1990), se indoktrinacijski značaj te vzgoje kaže v psevdopredmetih (prej STM, OTP, sedaj družbena znanja, družboslovje).

Pedagoška razsežnost konflikta izhaja iz dejstva, da je vzgoja v razmerju do izobraževanja, ki prenaša véedenja, nek presežek ali kompenzacija, ker prenaša vedeenje. Na podlagi ideološke koncepcije jugopedagogike o neločivi povezanosti vzgoje in izobraževanja je bila kot cilj opredeljena vsestransko razvita celovita osebnost. Dejansko je šlo za smoter, ki nikoli ni bil uresničen, saj je vzgoja "bistveno drugotno stanje" (Salecl, 1988). Cilj šolanja je lahko le izobraževanje, vzgojni smotri ne morejo biti načrtno določeni učinki, so lahko le stranski produkt izobraževanja. Psihološka razsežnost konflikta je prav tako pomembna za razumevanje problema. V študiji o psihofizičnih obremenitvah (Matvoz, 1996) najdemo za učitelja in vzgojitelja v zavodih enako izmerjeno obremenitev: "Pri delu se zelo pogosto pojavljajo interpersonalne konfliktne situacije ter frustracije. Nujna je budnost in

pozornost pri delu, saj delo poteka v motečem okolju, delavec pa mora mnogokrat slediti več dogodkom hrati. Nujna je emocionalna stabilnost, saj delo zahteva visoko stopnjo ekstravertiranosti. Značilna je vztrajnost, iniciativnost in direktivnost, ob nizki stopnji samokritičnosti."

Pedagoško-didaktične razsežnosti konflikta izhajajo deloma iz že omenjene ideološke hipoteke o učno-vzgojni ciljnosti pouka ter posledično iz neustreznih pričakovanj enega poklicnega profila do drugega in narobe. V tovrstni raziskavi (Brezničar 1996) lahko zasledimo, da učitelji od vzgojiteljev pričakujejo, da bodo predvsem odpravljali primanjkljaje v znanju in šele potem aktualni problem mladostnika. Vzgojitelji pa od učiteljev pričakujejo, da se bodo najprej posvetili aktualnim problemom učencev in šele potem poučevali. Interpretacija, nekoliko cininčna, je lahko naslednja: 1. Oboji se motijo (znanje ni vse, vsak problem se lahko odloži). 2. Oboji imajo prav (izobrazba je najpomembnejši kanal ekonomske in socialne promocije posameznika, pa tudi pomemben dejavnik kakovosti življenja. Dom je kompenzacijski dejavnik pri doseganju zgornjih ciljev).

Žal ne prva in ne druga razlaga ne prikrita dejstva, da gre vendarle za konflikt med dvema temeljnima skupinama neposrednih izvajalcev vzgojno-izobraževalnega procesa v vzgojno-izobraževalnem zavodu (VIZ).

3. Primer

V VIZ imamo vsak teden na isti dan, ob istem času, v istem prostoru domsko skupnost. Udeleženci so vsi gojenci in vsi strokovni delavci, ravnatelj, pomočnik. Dnevni red običajno obsega predstavitev novih članov, izrekanje pohval posameznim gojencem, informacije. Po približno pol ure se domska skupnost (DS) konča, strokovni delavci pa pričnemo s sestankom strokovnega zbora - prva točka je analiza domske skupnosti.

Nekega dne je, tako kot že nekajkrat, pri točki Analiza zavladala tišina. Vodja DS (psiholog) je večkrat povprašal, ali bi kdo povedal kakšno mnenje. Odziva še naprej ni bilo. Tišina je postala vedno bolj zlovesča, slutiti je bilo, da je v ozadju konflikt, pripravil sem se na zapisovanje mnenj. Kolega, vzgojitelj, je v tišino izstrelil provokacijo: "Ali sploh še potrebujemo domsko skupnost, če smo na analizah tihi?" Začelo se je splošno godrnjanje in prerekanje, prekinila ga je

kolegica s predlogom, da vsak od nas v krogu pove, kaj si misli o namenu DS. Izhajajoč iz spoznanja, da nezadovoljstvo vodi v frustracijo, smo predlog podprli in predstava se je začela. Izraženih je bilo 34 mnenj, pokazala se je pisana paleta: od tekmovalnosti, podcenjevanja konflikta, do pomanjkanja samozaupanja; nekateri so priganjali, drugi zavlačevali, aktivno in manj aktivno poslušali, izražali občutke ogroženosti, premalo odprtosti, razbrzdanost, nepripravljenost prevzeti osebno odgovornost... Na koncu so kljub vsemu imeli kolegi kar dober občutek, da so bili avtentični. Zato je bila tudi polarizacija jasno razvidna:

učitelji	vzgojitelji
DS je izguba časa, ker je ritual ne ustrezajo dosežkom gojencev zajo vzgojnim ciljem	DS je ritual, ni izguba časa pohvale pohvale krepijo dobre strani, ustrezajo
pričakovanja o DS nizka	pričakovanja o DS sredje visoka

Sam sem se na konflikt "prijateljsko naravnal" in ocenil prispevke z vidika zaskrbljenosti za lastne potrebe in potrebe drugih. Zgradil se je pozitiven občutek, ki mi je omogočil naslednji korak - usmeritev k problemu (Lipičnik, 1996). Koraki, ki jih navaja Lipičnik po Filleyevem konfliktnem menedžmentu, so bili uspešni, saj sta obe skupini sklenili dogovor o spremembah:

4. Domska skupnost je vredna analize, vendar ne bo imel nihče občutka slabe vesti, če bo tiho.
5. Pohvale imajo svoj smisel, morajo pa biti sprotne in pravočasne.
6. Število in sestava domske skupnosti onemogočata, da bi kdajkoli postala terapevtska, vsi si bomo prizadevali za odprto komunikacijo in ne bomo na analizah razčlenjevali vzdušja.

Reševanje konflikta med učitelji in vzgojitelji je privedlo do sprememb pravil. Komunikacija, odprta in kakovostna, pa je omogočila nove, spremenjene dogovore, s katerimi se je večina strinjala. Ob tem se je pokazalo, da smo se na konfliktu tudi nečesa naučili. Najprej, da je normalno, če učitelj in vzgojitelj doživljata dijaka - gojenca vsak s svoje strani, saj lahko isti posameznik funkcionira v razredu in v vzgojni skupini povsem drugače. Dalje, pravila, ki jih postavljamo, niso večna (Bečaj, 1990). Potrebno je pogovarjanje, dokazova-

nje, poslušanje in upoštevanje drug drugega. Vse to zahteva čas, zato si ga moramo omogočiti. In končno, konflikt, ali je pomembnejša šola ali vzgoja, je bil lažni konflikt - pravi se je skrival za njim. Lastnik problema niso bili le gojenci, niti nasprotni poklicni profil, temveč vsak po svoje sam. **Ko smo si solastništvo priznali, konflikt ni bil več breme.** Postal je izziv. Ko smo se dokopali do rešitve, smo postali bogatejši za eno novo, dobro spoznanje.

4. Zaključek

Dela v vzgojno-izobraževalnem zavodu so prepletena. Kdor je kdaj gradil hišo ve, da se stavbni mizarji izgovarjajo na zidarje, ti na električarje, na slednje se pleskarji, krovci na tesarje... Kadar jih soočiš, se vsi izgovarjajo na "nore" arhitekto, ti na urbaniste in tako naprej. Hiša kljub temu zraste, postane topel dom, življenje gre naprej.

Konflikti pa ostajajo nepogrešljivi (tudi) med učitelji in vzgojitelji. Kaj storiti, da bi namesto reševanja konfliktov reševali probleme? Izobraževanje ima v ospredju učno ciljno strategijo in škoda bi bilo izgubljati energijo v nasprotni smeri. Vedeti pa moramo, da delitev dijakov na dobre in slabe ni orientacija za 3. tisočletje. Izsledki razvojne psihologije kažejo, da je inteligenca razvejana zbirka značilnosti. **Ne gre več za ocenjevanje po načelu primerjave z drugim, ampak za ocenjevanje posameznika v nekem časovnem kontinuumu - za primerjavo s samim seboj, ne z drugimi.** Odličnost izobraževanja se izrazi v tistem segmentu, na katerem ima posameznik najboljše možnosti.

Vzgoja ima v ospredju podrejanje odraslega otrokovim posebnostim in individualnim značilnostim. Vzgoja omogoči posamezniku pozitivno samopodobo in ga s tem krepí na področjih, kjer je na dnu. Če je nekdo na dnu, namreč zniža sposobnosti pod nivo naših pričakovanj.

Odličnost vzgoje je v razvijanju kooperativnosti kot kakovosti. To je pogoj za vstop v 3. tisočletje. Govorimo o socialnem partnerstvu, torej je funkcija vzgoje socialna, psihološka in pedagoška. Ne smemo pozabiti, da so mladostniki glavna stranka (Bečaj, 1990) našega vzgojno-izobraževalnega zavoda in da se konfliktnost, če je prikrita, preneša tudi nanje. Odprta, dvosmerna komunikacija med njimi in nami nas tudi lahko usmerja bolj k reševanju problemov in manj k reševanju konfliktov. Zadovoljne stanke pa so vendar cilj vsakega spodobnega podjetja!

5. Literatura

Bečaj, J. (1996). Psihosocialni vidik pravil na šoli. V Šelih, A. (ur.): Otrokove pravice, šolska pravila in nasilje v šoli. Ljubljana: Institut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Brezničar, S. in Veng, S. (1996). Vloga defektologa - specialnega pedagoga za motnje vedenja in osebnosti v vzgojno izobraževalnem procesu na OŠ pri Prehodnem mladinskem domu Jarše. Defektologica Slovenica.

Kosovel, I. (1990). Vzgoja proti izobraževanju. V Razprave in eseji (študije šolskega polja). Ljubljana: Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja.

Lipičnik, B. (1996). Reševanje problemov namesto reševanje konfliktov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Matvoz, E. (1996). Psihofizične obremenitve in obremenjenosti delavcev zavodov za vedenjsko in osebnostno motene v Sloveniji. Ravne na Koroškem: ZD Ravne na Koroškem.

Salecl, R. (1998). Vzgoja kot bistveno drugotno stanje. Problemi, Šolsko polje 11, 26 (11), s. 119-125.

Strokovni članek, prejet novembra 1998.